مجله برنامه و بودجه، شمارهٔ ۲۲ و ۲۳، ص. ۵۱-۶۶.

نقش صنعت بیمه در ایجاد امنیت اقتصادی ایران

نویسنده: اسفندیار جهانگرد*

چکیده

اصولاً فعالیتهای اقتصادی هر جامعه به صورت یک حالت پویا عمل می‌کنند. حرکت آنها، به صورتی درنگ‌ناپذیر، بر عوامل پیرامون خود اثر می‌گذارد و از آنها اثر می‌پذیرد. صنعت بیمه هم از جمله مهمترین بخشهای اقتصادی هر کشور است که مشمول همین قاعده می‌گردد. بیمه، در فرایند تولید، از عوامل اطراف خود اثر می‌پذیرد و بر آنها اثر می‌گذارد و باعث رشد و توسعه تولید و رفاه اجتماعی کشورها می‌گردد. در علم اقتصاد، عملاً تنها شبکه مجموعه‌نگر مطالعاتی، جدول داده - ستانده است که امکان بررسی اثرهای متقابل بین فعالیتهای اقتصادی را فراهم می‌کند. در این مقاله، به بررسی نحوه توزیع خدمات بیمه‌ای در فعالیتهای اقتصادی و چگونگی فعالیت‌زایی این صنعت در اقتصاد ایران، و در نهایت، ایجاد امنیت اقتصادی ناشی از آن می‌پردازیم. در این زمینه، از آخرین جدول آماری اقتصاد ایران تاکنون، یعنی جدول سال ۱۳۶۷ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سود جسته‌ایم. نتایج به دست آمده، مؤید ایجاد امنیت اقتصادی توسط این صنعت، صرفاً در بخشهای خدماتی، می‌باشد.

۱. مقدمه

انسان، در هر زمان و در هر مکان، همیشه در اندیشه دستیابی به امنیت برای خود و خانواده‌اش بوده است. ممکن است ارائه تعریفی جامع و مانع از امنیت کامل، چندان آسان نباشد، ولی به هر صورت، بی‌گمان، "امنیت اقتصادی"، بخش مهمی از امنیت کامل را تشکیل می‌دهد. منظور از

*کارشناس دفتر اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه

امنیت اقتصادی، دسترسی به منابع مالی لازم برای تأمین نیازهای روزمره مصرف‌کننده و تولیدکننده در جامعه می‌باشد. در این خصوص، از زمان شکل گیری نهادهای دولتی در جوامع بشری، همواره مسئله دستیابی به امنیت اقتصادی، یکی از اولویتهایی بوده که تحقق آن از طریق اجرای برنامه‌های گوناگون به دست می‌آید. در کشورهای درحال توسعه، امنیت اقتصادی برای بیشتر تولیدکنندگان و مردم وجود ندارد و تنها برای گروه کم شماری به طور نارسا و موردی تأمین می‌شود. عدم تأمین اقتصادی بخش عمده تولیدکنندگان و مردم درکشورهای درحال توسعه، نه تنها سبب می‌شود که آنها در این‌گونه جوامع از سطح رفاه پایین‌تری برخوردار باشند، بلکه همچنین موجب می‌گردد که از سرعت رشد و تولید اقتصادی در این کشورها، در حد چشمگیری کاسته شود (ذاکر شهرک، ۱۳۷۱).

در ایران، نخستین سندی که در زمینه بیمه و تأمین اجتماعی به دست آمده است، مربوط به سال ۱۲۶۹ شمسی است. پس از آن، شرکتهای بیمه خارجی در زمینه بیمه در کشور فعالیت داشتند که هدف آنها در جهت اعتلای صنعت بیمه در ایران نبوده است، بلکه هدف کلی و اصلی آنها استفاده از بازار دست نخورده کشور، غارت ثروت ملی و منابع مالی آن بوده است. به هنگام پیروزی انقلاب اسلامی ایران، قانون ملی شدن شرکتهای بیمه به تصویب شورای انقلاب رسید. هدف از ملی شدن بیمه، حفظ حقوق بیمه گزاران و گسترش و تعمیم بیمه در سرتاسر کشور و نیز مردمی شدن آن بود (مرکز مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۱). در این مقاله، با ارائه ضریبهای پیوستگی پسین و پیشین و شاخصهای پویایی شناسی صنعت بیمه ایران، چگونگی عملکرد این صنعت در ایجاد امنیت اقتصادی در اقتصاد ایران را بررسی می‌نماییم. گفتنی است که توزیع خدمات بیمه‌ای کشور در بخشهای مختلف اقتصادی را به عنوان شاخص ایجاد امنیت اقتصادی در نظر گرفته‌ایم.

۲. مبانی نظری جدول داده - ستانده

جدول داده - ستانده (IO) در واقع تفکیک و شکافتن تولید ملی است. یعنی در این گونه جدولها، تولید برحسب بخشهای اقتصادی و فراورده‌ها تفکیک می‌شود و مصرف کالاها و خدمات به وسیله بخشها نمایان می‌گردد. از یک سوی، معلوم می‌شود که مقصد فراورده‌ها (شامل خدمات)

چیست (توفیق، ۱۳۷۱). برای مثال، از خدمات بیمه‌ای، چه مقدار در بخش حمل و نقل، چه مقدار در بخش بازرگانی به عنوان خدمات واسطه‌ای و چه مقدار توسط خانوارها مصرف نهایی می‌شود و چه مقدار آن به خارج از کشور صادر و چه مقدار وارد می‌شود. این مطلب در مورد همه کالاها و خدمات تکرار می‌شود. این اطلاعات را در سطرهای جدول داده - ستانده نمایش می‌دهند و به این اعتبار، هر سطر جدول، در واقع به تراز منابع و مصارف کالاها و خدمات مربوط است.

از سوی دیگر، جدول داده - ستانده، آیینه تمام نمای ترکیب هزینه بخشها هم هست. یعنی با نگاهی به جدول می‌توان دید که بخش بیمه برای تولید خدمات خودش چقدر از خدمات خودِ بخش و چقدر از فراورده‌های صنعتی و خدماتی، مصرف می‌کند. سرانجام، در ترکیب هزینه آن، سهم ارزش افزوده (دستمزد، سود، مالیات، استهلاک و...) چقدر است. به سخن دیگر، جدول داده - ستانده بیان می‌کند که فرضاً از هر ۱۰۰ تومان که دریک بخش، از جمله بیمه یا حمل و نقل یا معدن سرمایه گذاری می‌شود، چه مبلغ آن صرف خود آن بخش می‌شود، چه مبلغ آن به فعالیتهای یاری رساننده دیگر اختصاص می‌یابد و حتی چه مبلغ به فعالیتهایی کشانده می‌شود که ظاهراً ارتباطی با فعالیت اصلی ندارد. برای مشخص شدن کارکرد جدول - ستانده، به یک مثال طبیعی بسنده می‌کنیم. تمام اثرهای کم و بیش محسوس یا نامحسوس، بردیگر فعالیتها را می‌توان این گونه بیان کرد که در صورت پرتاب سنگی در برکه‌ای آب، در اطراف آن امواجی ایجاد می‌گردد که هر چه از مرکز دور می‌شود، دامنه آنها وسیعتر، ولی شدت آنها کمتر می‌شود. با این مثال ساده با سازوکار جدول داده - ستانده آشنا می‌شویم. بدین ترتیب، می‌بینیم که اقتصاد جامعه یک امر پویاست. هر واحد پول که در جامعه خرج می‌شود، کم و بیش، و مستقیم و غیرمستقیم، بر دیگر فعالیتها اثر می‌گذارد. کوتاه سخن، جدول داده - ستانده صرفاً از نظر توصیف، تصویر گویا و شفافی از فعالیت بخشها و پیوند میان آنها به دست می‌دهد. اما کاربرد جدول داده - ستانده تنها برای توصیف نیست، این جدول می‌تواند مبنای تحلیلهای بسیار ظریفی قرار گیرد و چون در آن بخشها به شکل هماهنگ و مرتبط به یکدیگر پدیدار می‌گردند، می‌توان به کمک آن، اثر هر رویدادی راکه درگوشه‌ای از اقتصاد رخ می‌دهد، در سراسر اقتصاد پی‌گرفت. اینک با روشن شدن چگونگی کارکرد جدول داده - ستانده، به معرفی پیوندهای پسین و پیشین و شاخصهای پویایی‌شناسی و محاسبه آنها برای بخش بیمه اقتصاد ایران، به جهت نحوه ایجاد امنیت اقتصادی آن می‌پردازیم.

ضریبهای پیوستگی پسین [1] و پیشین [2]

میزان وابستگی متقابل هر بخش در ساده‌ترین شکل آن با بخشهای دیگر را به ترتیب با دو ضریب پیوستگی پسین و پیشین می‌توان نشان داد.

پیوستگی پسین هر بخش، عبارت از نسبت داده‌های واسطه‌ای موردنیاز آن بخش به تولید کل بخش مذکور. نحوه محاسبه ماتریسی آن به قرار زیر است

$$BL = i' A$$

که A: ماتریس ضریبهای فنی [3] یا ماتریس ضریبهای داده [4]

i: بردار ستونی واحد

اگر این ضریب برای بخشی از اقتصاد بزرگ باشد، بدین معناست که به نظام تولید بسیار متکی بوده و خریدار داده‌های واسطه‌ای بیشتری می‌باشد. همچنین این ضریب، نشاندهنده طرف تقاضای [5] اقتصاد باشد.

نسبت تقاضای واسطه‌ای فراورده‌های هر بخش به تقاضای کل آن بخش را پیوستگی پیشین می‌گویند. نحوه محاسبه این ضریب، عبارت است از

$$FL = \vec{A}i$$

که $\vec{A}$: ماتریس ضریبهای تولید یا ستانده [6]

i: بردار ستونی واحد

ضریب پیوستگی پیشین هربخشی که بیشتر برای تقاضای واسطه‌ای بخشهای دیگر تولید می‌کند، از بقیه بخشها بیشتر است. این گفته، بدین مفهوم است که ضریب (FL)، طرف عرضه [7] را نشان می‌دهد (Miller, 1985).

۳. رویکرد مرتبه‌بندی نظام تولیدی

تقسیمبندی نظام تولیدی به بخشهای گوناگون پیشینه‌ای بس دراز دارد. این نظام، عملاً بین صنعت

1. Backward Linkage(BL) Coefficients
2. Forward Linkage(FL) Coefficients
3. Technical Coefficients Matrix
4. Input Coefficients
5. Demand Side
6. Output Coefficients Matrix
7. Supply Side

وکشاورزی تفکیک می‌شود و از بُعد تاریخی نیز همعصر پیدایش علم اقتصاد است. نظام تولیدی را دکتر فرانسوکنه سه شعبه، وکارل مارکس دو شعبه می‌داند. در زمان کنونی، موضوع شناسی رشد و توسعه را تقسیم‌بندی نظام تولیدی تشکیل می‌دهد. در این زمینه، منشأ همه تقسیمبندیها، امروزه تحلیل داده - ستانده نوع لئونتیف است. جدول دو بعدی مبادلات بین صنایع، ساختار اقتصاد کشور را در قالب ماتریس ضریبهای فنی[1]، که نمایشگر مناسبات کالایی بخشها با همدیگر است، خلاصه می‌کند (فرجی دانا، ۱۳۶۶).

اگر بخشها را برحسب پیوستگی پسین و پیشین و باتوجه به مقدار این ضریبها رده‌بندی کنیم، چهارگروه فعالیتها را تشخیص می‌دهیم:

گروه اول، صنایع واسطه‌ای یا اساسی با پیوندهای پسین و پیشین قوی.

گروه دوم، صنایع نهایی با پیوندهای پسین قوی و پیشین ضعیف.

گروه سوم، تولید مواد اولیه واسطه‌ای با پیوندهای پسین ضعیف و پیشین قوی.

گروه چهارم، تولید مواد اولیه نهایی با پیوندهای پسین و پیشین ضعیف.

این رده‌بندی که در واقع، نظام تولیدی را در چهارگروه رده‌بندی می‌کند، با رده‌بندی سه گانه کلین کلارک[2]، که نظام تولیدی را به فعالیتهای نخستین، دومین و سومین تقسیم می‌کند، منطبق است، با این تفاوت که‌بخش تولید کالاهای واسطه‌ای بدان افزوده شده است (جهانگرد، ۱۳۷۵). این رده‌بندی را در جدول ۱ نشان داده‌ایم.

جدول ۱. رده‌بندی نظام تولید اقتصاد

ستانده / داده	FL>۰/۵۵	FL<۰/۵۵
BL>۰/۵۵	گروه اول : کالاهای‌واسطه‌ای‌صنعتی	گروه دوم: کالاهای نهایی صنعتی
BL<۰/۵۵	گروه سوم : کالاهای واسطه‌ای اولیه	گروه چهارم: کالاهای نهایی اولیه

مأخذ: جهانگرد، ۱۳۷۵.

1. Technical Coefficients
2. Colin Clark

۴. روش‌شناسی پویایی شناسی فعالیتهای اقتصادی

ضریبهای پیوستگی پسین و پیشین، آثار تولید مستقیم را نشان می‌دهد و رده‌بندی اولیه بخشها را امکانپذیر می‌سازد. اما برای بررسی پویایی‌شناسی بخشها باید به شاخصهای گویاتری توجه نماییم که همه آثار مستقیم و غیرمستقیم و بازتاب تغییرات بردار تقاضای نهایی و ارزش افزوده بالقوه را در سطوح تولید بخشها کمّی می‌کند. در این قسمت، به پاره‌ای از این شاخصها، که بدین منظور به کار می‌روند، اشاره می‌کنیم. یادآور می‌شویم که منظور از پویایی شناسی در این پژوهش، پویایی‌شناسی تولید فعالیتها می‌باشد.

الف) شاخص قدرت انتشار (P) [1]

این شاخص، مفهوم آثار انتشار صنعت تحرک‌آور "پرو[2]" را کمّی و محاسباتی می‌کند و عبارت است از حاصل ضرب تعداد بخشها در جمع ستونی ماتریس معکوس لئونتیف[3] بخش موردنظر، تقسیم بر جمع کل ماتریس معکوس لئونتیف

$$P=\frac{n.i'.(I-A)^{-1}}{i'.(I-A)^{-1}i}$$

که:

n: تعداد بخشها

$(I-A)^{-1}$: ماتریس معکوس لئونتیف

i: بردار ستونی واحد

این شاخص، از ارتباطات مستقیم و غیرمستقیم پسین بخشها حاصل می‌شود. اگر $P<1$ باشد، بخش مورد بررسی، فقط انگیزه تولید ضعیف برای اقتصاد ایجاب می‌کند. اما اگر $P>1$ باشد، بخش مذکور از خلال نیازش به‌داده‌های واسطه‌ای انگیزشهایی بیشتر از میانگین برای اقتصاد

1. Power of Dispersion
2. Pero
3. Leontief Inverse Matrix

ایجاب می‌کند (بولمر، ۱۹۸۲).

ب) شاخص حساسیت (q) [1]

این شاخص، مکمل شاخص قدرت انتشار (P) است و عبارت است از حاصل‌ضرب تعداد بخشهای اقتصاد در جمع ردیفی ضریبهای ماتریس معکوس لئونتیف هر بخش، تقسیم بر جمع کل ماتریس معکوس لئونتیف (بولمر، ۱۹۸۲).

$$q=\frac{n.i.\ (I-A)^{-1}}{i'.(I-A)^{-1}\ i}$$

این شاخص، از ارتباطات مستقیم و غیرمستقیم پیشین بخشها استخراج می‌گردد. اگر این شاخص، کمتر از واحد باشد ($q<1$)، آثار ثانویه منبعث از بخش مورد بررسی در اقتصاد ناچیز است و انگیزشی که به وسیله تقاضای نهایی ایجاد شده بر واردات می‌افزاید و توزیع درآمدهای اضافی بازتابی در راه‌اندازی و گسترش فعالیتها نخواهد داشت. برعکس، اگر ($q>1$) بزرگتر از واحد باشد، بخش مذکور می‌تواند، بالقوه در درونی کردن فرایند تولید و یکپارچگی اقتصاد نقش کلیدی داشته باشد و فعالیتهای زیاد و آثار ثانویه گسترده‌ای را ایجاد کند.

اگر بخشها را برحسب ضریبهای قدرت انتشار و شاخص حساسیت و با توجه به مقادیر آنها رده‌بندی کنیم، چهار گروه فعالیتها را می‌توانیم تشخیص دهیم که همانند رده‌بندی برحسب ضریبهای پسین و پیشین می‌باشد، ولی به دلیل درنظر گرفتن همه آثار مستقیم وغیرمستقیم توسط این دو شاخص، رده‌بندی جایگاه بخشها در اقتصاد گویاتر است.

ج) شاخص اهمیت (S) [2]

از جمله دیگر شاخصهای پویایی‌شناسی اقتصاد، شاخص اهمیت (S) می‌باشد. این شاخص، از

1. Sensitivity
2. Importance

طریق حذف هر بخش موردنظر از ماتریس ضریبهای فنی و انجام محاسبات نظام تولیدی به دست می‌آید (فرجی دانا، ۱۳۶۶).

اگر شاخص اهمیت، بزرگتر از واحد (S>۱) باشد، بخش موردنظر در بخشهای دیگر انگیزشهای شدیدی دارد، و اگر کوچکتر از واحد (S<۱) باشد، بخش مورد بررسی وابسته به انگیزشهای بخشهای دیگر است. در پرتو این شاخص، فعالیتهای کلیدی و فعالیت زا هستند که دارای بیشترین ضریب اهمیت می‌باشند (فرجی دانا، ۱۳۶۶).

۵. تحلیل پویایی صنعت بیمه اقتصاد ایران و نقش آن در ایجاد امنیت اقتصادی

همان طوری که گفتیم، میزان ارتباط پیوند متقابل هر بخش را در ساده‌ترین شکل با پیوندهای پسین و پیشین می‌سنجند. صنعت بیمه در اقتصاد ایران، مطابق رده‌بندی نظام تولیدی، درگروه سوم تولیدی قرار می‌گیرد و این بدین معناست که فرایند تولید این صنعت کوتاه ولی تقاضای واسطه‌ای آن بالاست، و به سخن دیگر، بیانگر قوی بودن پیوندهای پیشین و ضعیف بودن پیوندهای پسین آن می‌باشد. جدولهای ۲ و ۳، پیوندهای پسین و پیشین بیمه را در ایران نشان می‌دهد. در این زمینه، باید اشاره کنیم که از بعد پیوندهای پیشین صنعت بیمه، عمده‌ترین آنها، حمل ونقل و انبارداری (۰/۵۲)، بخش بازرگانی (۰/۱۰۹) در بین بخشهای خدماتی، بخش ریسندگی و بافندگی (۰/۰۱۴۵۲) در بین بخشهای تولیدی می‌باشند، و به‌طور کلی، ۰/۶۸ از ۰/۸۲ توزیع واسطه‌ای خدمات بیمه‌ای در بخشهای خدماتی و تنها ۰/۱۴ در بین بخشهای تولیدی است. در خصوص پیوندهای پسین هم با بخشهای چاپ و انتشار (۰/۰۱۰۴) و بازرگانی و مستغلات اجاره‌ای پیوندی قویتر از دیگر بخشهای اقتصاد ایران دارد. پیوندهای پسین این صنعت در اقتصاد ایران، ضعیف، و به سخن دیگر، زیاد درگیر بخشهای واسطه‌ای دیگر برای تولید خدمات خود نمی‌گردد. ولی همان‌طور که گفتیم، از بعد عرضه، خدمات آن مصرف واسطه بخشهای بسیاری می‌گردد که بخش عمده آنها بخشهای خدماتی است.

جدول ۲. توزیع خدمات واسطه‌ای بیمه یا ضریبهای پیشین صنعت بیمه در اقتصاد ایران

row	فعالیت	DFL	row	فعالیت	DFL
1	زراعت	0.00706	28	چوب و الوار	0.00682
2	دامپروری و شکار	0.00608	29	محصولات چوبی	0.00011
3	جنگلداری	0.00000	30	ساخت مبل و اثاثیه چوبی	0.00014
4	ماهیگیری	0.00042	31	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	0.00041
5	نفت خام و گاز طبیعی	0.00066	32	چاپ و انتشار	0.00643
6	معادن زغال سنگ	0.00052	33	مواد اساسی شیمیایی	0.00051
7	سایر معادن	0.00100	34	کود شیمیایی و سم	0.00035
8	تولید محصولات گوشتی	0.00009	35	الیاف مصنوعی و مواد پلاستیکی	0.00008
9	محصولات لبنی	0.00343	36	رنگ و مواد صیقل	0.00031
10	نگهداری میوه و سبزیجات	0.00012	37	دارو و مواد ساخت دارو	0.00177
11	نگهداری غذاهای دریایی	0.00018	38	صابون، پودرهای شوینده و محصولات مشابه	0.00137
12	روغنهای خوراکی	0.00041	39	تولید فرآورده‌های نفتی	0.00143
13	آردسازی و برنج پاک کنی	0.00574	40	تولید محصولات متفرقه نفت و زغال سنگ	0.00056
14	نان، نان شیرینی و شکلات	0.00036	41	لاستیک رویی و تویی و سایر محصولات لاستیکی	0.00049
15	قند و شکر	0.00320	42	تولید محصولات پلاستیکی	0.00254
16	سایر محصولات غذایی	0.00085	43	صنعت ظروف چینی و سفالی	0.00012
17	تولید نوشابه	0.00037	44	صنعت شیشه و محصولات شیشه‌ای	0.00021
18	سیگار، توتون و تنباکو	0.00015	45	صنعت محصولات گلی ساختمانی	0.00109
19	ریسندگی و بافندگی	0.01447	46	سیمان، گچ و آهک	0.00292
20	منسوجات به جز پوشاک	0.00079	47	سایر محصولات معدنی غیرفلزی	0.00326
21	کشباف	0.00255	48	صنعت محصولات اساسی آهن و فولاد	0.00363
22	تولید فرش و گلیم	0.00357	49	صنعت محصولات اساسی فلزات غیرآهنی	0.00223
23	سایر منسوجات	0.00007	50	صنعت محصولات فلزی فابریکی	0.00869
24	پوشاک غیر از کفش	0.00392	51	محصولات فلزی ساختمانی	0.00172
25	چرم و پوست	0.00256	52	سایر محصولات ساخته شده فلزی به جز ماشین آلات	0.00391
26	محصولات چرم و پوست	0.00110	53	صنعت موتور و توربین	0.00543
27	کفش به جز کفش لاستیکی و پلاستیک	0.00000	54	تراکتور و ماشین آلات کشاورزی	0.00079

ادامه جدول ۲

row	فعالیت	DFL	row	فعالیت	DFL
55	ماشین‌آلات و ابزار صنعتی غیربرقی	0.00396	82	آموزش خصوصی	0.02393
56	صنعت ماشین‌آلات و وسایل صنعتی برقی	0.00006	83	آموزش دولتی	0.00000
57	رادیو و تلویزیون و وسایل مخابراتی	0.00075	84	بهداشت خصوصی	0.00075
58	وسایل برقی خانگی	0.00111	85	بهداشت دولتی	0.00000
59	سایر وسایل و ابزارآلات الکتریکی	0.00525	86	دفاع	0.00000
60	کشتی‌سازی و وسایل راه‌آهن و هواپیما	0.00034	87	امور عمومی	0.00000
61	وسایط نقلیه موتوری	0.00062	88	خدمات تفریحی و فرهنگی	0.00180
62	موتورسیکلت و دوچرخه	0.00007	89	سازمانهای مذهبی	0.00600
63	صنعت تولید وسایل حرفه‌ای و علمی	0.00032	90	انجمنهای‌کسب و کارحرفه‌ای و اجتماعی	0.00009
64	سایر صنایع تولیدی	0.00036	91	خدمات تعمیرگاهها	0.00204
65	برق	0.00957	92	سایر خدمات شخصی و خانگی	0.00092
66	توزیع گاز	0.00021	93	وسایل دفتری و لوازم التحریر	0.00000
67	عرضه آب	0.00030	94	لوازم بسته‌بندی	0.00000
68	ساختمان مسکونی	0.00000	95	جمع هزینه‌های واسطه بخشها	0.82388
69	ساختمان غیرمسکونی	0.00000			
70	سایر عملیات ساختمانی	0.00000			
71	حمل و نقل، انبارداری	0.51805			
72	ارتباطات	0.00448			
73	بازرگانی	0.10857			
74	رستوران	0.00000			
75	هتلداری	0.00702			
76	خدمات مالی	0.00583			
77	خدمات بیمه	0.00423			
78	مستغلات اجاری	0.00000			
79	مستغلات احتسابی	0.00000			
80	خدمات بازرگانی و حقوقی	0.00019			
81	کرایه ماشین‌آلات و وسایل	0.00006			

جدول ۳. ضریبهای پسین صنعت بیمه در اقتصاد ایران

row	فعالیت	DBL	row	فعالیت	DBL
1	زراعت	0.00009	28	چوب و الوار	0.00006
2	دامپروری و شکار	0.00027	29	محصولات چوبی	0.00000
3	جنگلداری	0.00000	30	ساخت مبل و اثاثیه چوبی	0.00002
4	ماهیگیری	0.00000	31	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	0.00434
5	نفت خام و گاز طبیعی	0.00000	32	چاپ و انتشار	0.01047
6	معادن زغال سنگ	0.00000	33	مواد اساسی شیمیایی	0.00000
7	سایر معادن	0.00000	34	کود شیمیایی و سم	0.00001
8	تولید محصولات گوشتی	0.00003	35	الیاف مصنوعی و مواد پلاستیکی	0.00001
9	محصولات لبنی	0.00000	36	رنگ و مواد صیقل	0.00000
10	نگهداری میوه و سبزیجات	0.00000	37	دارو و مواد ساخت دارو	0.00000
11	نگهداری غذاهای دریایی	0.00000	38	صابون، پودرهای شوینده و محصولات مشابه	0.00001
12	روغنهای خوراکی	0.00017	39	تولید فرآورده‌های نفتی	0.00088
13	آردسازی و برنج پاک کنی	0.00037	40	تولید محصولات متفرقه نفت و زغال سنگ	0.00001
14	نان، نان شیرینی و شکلات	0.00006	41	لاستیک رویی و تویی و سایر محصولات لاستیکی	0.00001
15	قند و شکر	0.00007	42	تولید محصولات پلاستیکی	0.00002
16	سایر محصولات غذایی	0.00002	43	صنعت ظروف چینی و سفالی	0.00000
17	تولید نوشابه	0.00000	44	صنعت شیشه و محصولات شیشه‌ای	0.00000
18	سیگار، توتون و تنباکو	0.00000	45	صنعت محصولات گلی ساختمانی	0.00006
19	ریسندگی و بافندگی	0.00013	46	سیمان، گچ و آهک	0.00000
20	منسوجات به جز پوشاک	0.00000	47	سایر محصولات معدنی غیرفلزی	0.00003
21	کشباف	0.00000	48	صنعت محصولات اساسی آهن و فولاد	0.00001
22	تولید فرش و گلیم	0.00001	49	صنعت محصولات اساسی فلزات غیرآهنی	0.00004
23	سایر منسوجات	0.00000	50	صنعت محصولات فلزی فابریکی	0.00001
24	پوشاک غیر از کفش	0.00018	51	محصولات فلزی ساختمانی	0.00069
25	چرم و پوست	0.00002	52	سایر محصولات ساخته شده فلزی به جز ماشین آلات	0.00041
26	محصولات چرم و پوست	0.00000	53	صنعت موتور و توربین	0.00000
27	کفش به جز کفش لاستیکی و پلاستیک	0.00002	54	تراکتور و ماشین آلات کشاورزی	0.00000

ادامه جدول ۳

row	فعالیت	DBL	row	فعالیت	DBL
55	ماشین‌آلات و ابزار صنعتی غیربرقی	0.00024	82	آموزش خصوصی	0.00000
56	صنعت ماشین‌آلات و وسایل صنعتی برقی	0.00001	83	آموزش دولتی	0.00162
57	رادیو و تلویزیون و وسایل مخابراتی	0.00001	84	بهداشت خصوصی	0.00000
58	وسایل برقی خانگی	0.00025	85	بهداشت دولتی	0.00000
59	سایر وسایل و ابزارآلات الکتریکی	0.00011	86	دفاع	0.00000
60	کشتی‌سازی و وسایل راه‌آهن و هواپیما	0.00041	87	امور عمومی	0.00005
61	وسایط نقلیه موتوری	0.00105	88	خدمات تفریحی و فرهنگی	0.00000
62	موتورسیکلت و دوچرخه	0.00095	89	سازمانهای مذهبی	0.00002
63	صنعت تولید وسایل حرفه‌ای و علمی	0.00001	90	انجمنهای‌کسب و کارحرفه‌ای و اجتماعی	0.00000
64	سایر صنایع تولیدی	0.00002	91	خدمات تعمیرگاهها	0.00027
65	برق	0.00047	92	سایر خدمات شخصی و خانگی	0.00000
66	توزیع گاز	0.00000	93	وسایل دفتری و لوازم التحریر	0.00596
67	عرضه آب	0.00010	94	لوازم بسته‌بندی	0.00000
68	ساختمان مسکونی	0.00670	95	جمع هزینه‌های واسطه بخشها	0.07701
69	ساختمان غیرمسکونی	0.00014			
70	سایر عملیات ساختمانی	0.00000			
71	حمل و نقل، انبارداری	0.00411			
72	ارتباطات	0.00231			
73	بازرگانی	0.00524			
74	رستوران	0.00016			
75	هتلداری	0.00040			
76	خدمات مالی	0.00092			
77	خدمات بیمه	0.00544			
78	مستغلات اجاری	0.00604			
79	مستغلات احتسابی	0.00000			
80	خدمات بازرگانی و حقوقی	0.01542			
81	کرایه ماشین‌آلات و وسایل	0.00000			

در صورتی که همان رده‌بندی نظام تولیدی را مطابق ضریبهای پسین و پیشین برای فعالیتهای اقتصادی در مورد شاخصهای پویایی شناسی هم قایل شویم و شرط بزرگتر و کوچکتر از واحد بودن را مبنا قرار دهیم، صنعت بیمه اقتصاد ایران در گروه سوم نظام تولیدی با شاخص حساسیت بزرگتر از واحد (q>۱) و شاخص قدرت انتشار (P<۱) کوچکتر از واحد قرار می‌گیرد (مطابق جدول ۴).

جدول ۴. شاخصهای پوپایی صنعت بیمه اقتصاد ایران

شاخص / عنوان	P	q	S
صنعت بیمه	۰/۶۸	۱/۲	۱/۴

مأخذ : جهانگرد، ۱۳۷۵.

جایگاه این صنعت، مطابق شاخصهای فوق، این گونه تفسیر می‌گرددکه این صنعت بالقوه در درونی‌کردن فرایند تولید و یکپارچگی اقتصاد نقش کلیدی دارد و فعالیتهای فراوان و آثار ثانویه گسترده‌ای را ایجاد می‌کند، ولی به دلیل ضعیف بودن طرف تقاضای آن، انگیزه تولید ضعیفی برای اقتصاد در پی دارد. در این زمینه، باید اشاره کنیم که در سیاستگذاری اقتصادی، در یک برنامه توسعه اقتصادی، فقط باید از جهت عرضه به این صنعت بیشتر توجه نمود، زیرا به دلیل پیوندهای ضعیف این صنعت از بعد تقاضا یا پیوندهای پسین تحرکی در دیگر فعالیتهای اقتصادی ایجاد نمی‌کند. البته شایان توجه است که اعمال سیاست اقتصادی به انعطاف پذیری نیروهای بازار و این نکته بستگی دارد که موانع عمده توسعه بیشتر در طرف عرضه این صنعت در چه بخشهایی وجود دارد. در این خصوص باید بگوییم که عرضه واسطه‌ای خدمات صنعت بیمه ایران به بخشهای تولید کالایی بسیار ضعیف است و در صورت سرمایه گذاری اقتصادی با وضعیت موجود صنعت مذکور، در بیشتر موارد، بخشهای خدماتی تحریک می‌شوند.

همان طور که گفتیم، از جمله دیگر شاخصهای پویایی شناسی، شاخص اهمیت (S) است.

شاخص اهمیت (S) صنعت بیمه ایران بزرگتر از واحد (S>۱) می‌باشد (مطابق جدول ۴). لذا این صنعت وابسته به انگیزشهای دیگر بخشهای اقتصادی نیست و از جمله فعالیتهای کلیدی و فعالیت‌زای اقتصاد ایران به شمار می‌رود. در اینجا باید به این نکته اشاره نماییم که مطابق بررسی پیوندهای پیشین صنعت بیمه ایران، بیشتر عرضه خدمات آن، به بخشهای خدماتی است، و بدین روی، فعالیت‌زایی این صنعت هم در اقتصاد ایران، بیشتر منجر به بخشهای خدماتی می‌شود و نقش چندانی در فعالیت‌زایی و انگیزش در بخشهای تولیدی نداشته است. به بیان دیگر، صنعت بیمه اقتصاد ایران در ایجاد امنیت اقتصادی و همچنین انگیزش در دیگر بخشها بیشتر در بخشهای خدماتی فعال است و نقش آن در ایجاد امنیت اقتصادی در بخشهای تولیدی و همچنین انگیزش و فعالیت‌زایی در آنها ضعیف می‌باشد.

۶. خلاصه و نتیجه گیری

به طور خلاصه، بررسی ضریبهای پیوستگیهای صنعت بیمه در اقتصاد ایران، گویای آثار جذب یا پیوستگی پیشین قوی، ولی آثار پسین ضعیف است. البته پیوستگی پیشین آن، بیشتر در بخشهای خدماتی، از جمله حمل و نقل و انبارداری (۰/۵۱۸۱) و بازرگانی (۰/۱۰۸۶) است و در بخشهای تولیدی هم ریسندگی و بافندگی (۰/۰۱۴۵) قوی می‌باشد. همان طوری که می‌بینید، رقم عمده مربوط به حمل ونقل و انبارداری است. مطابق رده‌بندی نظام تولیدی هم این صنعت در گروه سوم و جزو تولیدکنندگان مواد اولیه یا خدمات اولیه واسطه‌ای برای دیگر فعالیتها عمل می‌کند. البته همان طوری که گفتیم، بیشتر خدمات آن، صرف بخشهای خدماتی، از قبیل حمل و نقل، انبارداری و بازرگانی می‌شود. مطابق جدول ۳، حدود ۰/۶۸ از ۰/۸۲ توزیع خدمات واسطه‌ای بیمه در بخش خدمات صورت می‌گیرد و مابقی آن که فقط ۰/۱۴ می‌باشد، در بخشهای تولیدی توزیع می‌شود و این نشاندهنده وجه غالب ایجاد امنیت اقتصادی این صنعت در بخشهای خدماتی است.

از لحاظ شاخصهای پویایی شناسی با بزرگتر از واحد بودن شاخص حساسیت (q>۱) و کوچکتر از واحد بودن (P<۱) قدرت انتشار آن، این صنعت نقش چشمگیری در درونی کردن

فرایند تولید اقتصاد ایران دارد، ولی ایجاد انگیزه تولید آن در دیگر فعالیتها ضعیف است. در این قسمت هم توجه شما را به این نکته جلب می‌نماییم که نقش این صنعت در درونی کردن فرایند تولید همه بخشها امکانپذیر است، ولی در وضعیت موجود، بیشتر در بخشهای خدماتی است. از لحاظ شاخص اهمیت (S)، این صنعت با شاخص اهمیت معادل ۱/۴ و (S>۱) انگیزشهای شدیدی را در دیگر فعالیتها، به ویژه بخشهای خدماتی ایجاد می‌کند و قدرت فعالیت‌زایی شایان توجهی دارد که این مورد هم بیشتر در بخشهای خدماتی مصداق دارد.

از آنجا که هدف از ایجاد بیمه ایجاد امنیت اقتصادی است، باید بگوییم که صنعت بیمه ایران، در چرخه اقتصادی، نقش حساسی دارد. در اقتصاد ایران، صنعت بیمه ایران در ایجاد امنیت اقتصادی در بخشهای خدماتی به مراتب بهتر از بخشهای تولیدی عمل می‌کند. ولی از آنجا که یکی از مشکلات مهم اقتصاد ایران، عدم تحرک و پویایی در تولید کالایی در بخشهایی همچون صنعت و کشاورزی، و وابستگی اقتصاد به درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام می‌باشد، بنابراین، لازم است که برای ایجاد محیط امن اقتصادی در اقتصاد ایران، صنعت بیمه به طرف بخشهای تولیدی از قبیل صنعت و کشاورزی جهتگیری نماید و از نوسانهای شدید در این بخشها جلوگیری به عمل آورد.

در این زمینه، باید در هر برنامه توسعه‌ای، با توجه به اوضاع اقتصادی کشور که با تنگناهای امنیتی در مسائل تولیدی روبه روست، در چرخه دینامیک توسعه ملی، با جامع‌نگری و دوراندیشی به جهت دادن صنعت بیمه در بخشهای تولید کالایی توجه بسیاری مبذول گردد. بنابراین، از آنجا که تنها راه ممکن برای رسیدن به اقتصادی توسعه یافته و شکوفا، در گرو تخصیص بهینه درونزای درآمدهای اقتصاد به فعالیتهای کلیدی اقتصادی می‌باشد، لازم است که در مورد صنعت بیمه ایران نیز جهتگیری و تخصیص بهینه درونزا و هماهنگ در جهت ایجاد یک محیط امن اقتصادی برای صنعت و کشاورزی به عمل آید.

منابع

الف) فارسی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۵). *جدول داده - ستانده اقتصاد ایران سال ۱۳۶۷*. اداره حسابهای اقتصادی.

بانویی، علی‌اصغر (۱۳۷۶). مروری بر جایگاه جدول داده - ستانده و جنبه‌های مختلف کاربرد آن در اقتصاد ایران. *مجله پژوهشهای اقتصادی*. شماره ۳.

توفیق، فیروز (۱۳۷۱). *تحلیل داده - ستانده، کاربرد آن در پیش بینی و برنامه‌ریزی*. انتشارات آموزش انقلاب اسلامی.

جهانگرد، اسفندیار (۱۳۷۵). *تحلیل پویایی صنعت بیمه در فرایند تولید اقتصاد ایران*. سومین سمینار بیمه و توسعه، بیمه مرکزی.

ذاکر شهرک، علی‌اکبر (۱۳۷۱). جایگاه امنیت اقتصادی در استمرار و شتاب روند رشد و توسعه اقتصادی. *برنامه توسعه*. شماره ۳.

ذوالنور، سیدحسن (۱۳۶۵). جدول تلفیقی داده‌ها و ستانده‌ها و ارتباط های پیشین و پسین در اقتصاد ایران، *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. دوره اول، شماره دوم.

فرجی دانا، احمد (۱۳۶۶). پویایی شناسی بخشهای اقتصادی برای تشخیص فعالیتهای کلیدی اقتصاد ایران در یک برنامه توسعه اقتصادی، *مجله تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران*. شماره ۱۹.

مرکز مطالعات و پژوهشهای بازرگانی (۱۳۷۱). *اقتصاد ایران*.

ب) انگلیسی

Banouei, A.A. & Zandkarimi, B. (1996). *Sectorol interrelatedness and the Iranian Economy During pre and Post Revolution Scene: An Input-output Analysis of Iranian Economy Review*.

Bulmer , Thomas (1982). *Input-output Analysis in Developing Countries.* NewYork. John Wiley and Sons, Inc.

Miller, R.E.; & Bliar, P.D. (1985). *Input-output Analysis: Foundation and Extensions.* Engelwood Cliffs: Prentice Hall,Inc.